

Skružný, Ludvík

Jaroslav Špaček na poloviční cestě k sedmdesátce

Archaeologia historica. 2009, vol. 34, iss. [1], pp. 857-860

ISBN 978-80-7275-079-5

ISSN 0231-5823

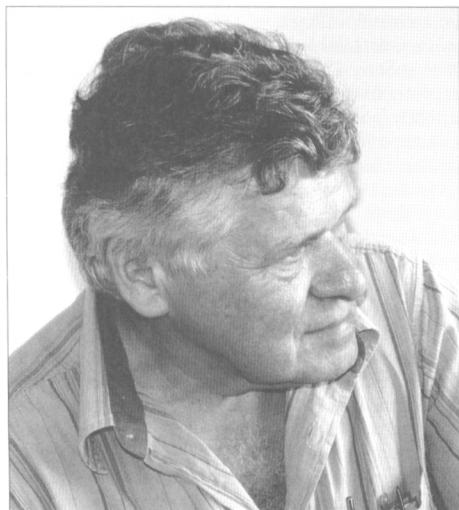
Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140847>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jaroslav Špaček na poloviční cestě k sedmdesátce

Bylo smutné, že jsme si v roce 2003 šedesátiny Jaroslava Špačka připomenuli jen v rámci muzea a úzkého okruhu přátel, ale široká archeologická obec se o tom dozvěděla jen okrajově. Zřizovatel muzea, Městský úřad v Čelákovících, ač několika občany na životní výročí J. Špačka upozorněn, si zahrál na mrtvého brouka, a tak nikdo z rady města mu oficiálně neblahopřál. Potěšitelné bylo, že ministr kultury ČR Pavel Dostál osobně, při příležitosti oslav 100. výročí existence muzea a 60. narozenin jeho ředitele, předal Jaroslavu Špačkovi medaili a zdůraznil, *že ji předává muzejníkovi, který celý svůj život zasvětil jednomu malému muzeu, z něhož svou trpělivou každodenní a nelehkou prací dokázal vytvořit muzeum vpravdě velké.* Skutečně velké muzeum, ve kterém a v jehož prospěch pracuje více než půl století a jako jeho ředitel nebo jen vedoucí pobočky a v posledních letech neprávem i bez osobního ohodnocení 36 let. Za ta léta cílevědomou prací vybudoval z Městského muzea v Čelákovících opravdu velké muzeum této kategorie s fondem čítajícím dnes přes devět set tisíc sbírkových předmětů, z toho přes pět set tisíc

kusů je evidováno na kartách. Proto mi dovolu, abych toto jubilejní připomenutí Jaroslava Špačka věnoval jeho činnosti muzejní, která je, jak uvidíte, protkána též s prezentací výsledků jeho činnosti archeologické. Nemůže tomu být jinak, protože archeologii a muzeu věnuje i veškerý svůj soukromý čas, tak jak to činívali někteří nadšenci, budovatelé muzeí v 19. století. Ale vděk od vedení města, pověřeného řízením muzea, nepřichází žádný. Naopak jsou přesvědčeni, že by muzeum mohl spravovat jeden člověk, zaměstnávající jen průvodce a uklízečku, a že by muzeum nemělo provádět archeologické výzkumy, mělo by přerušit činnost sbírkotvornou a omezit činnost jen kam sahají pravomoci města. Jasně svědectví, že starosta a městská rada mají o funkci, povinnostech a poslání muzea minimální ponětí a nechtějí vědět, jaké povinnosti pro ně plynou jako pro zřizovatele. Je pochopitelné, že Jaroslav Špaček, archeolog a muzejník tělem i duší, znalý svých povinností i ke generacím příštím, nedopřává sluchu tomuto arogantnímu barbarství. Není ochoten snížit počet pracovníků, protože činnost muzea s tak velkým sbírkovým fondem by mělo zajišťovat a odborně dokumentovat poměrně více odborných pracovníků než jen 6 a 1/2 osoby v přepočtu.

Cesta Jaroslava Špačka k archeologii, do muzea, ale především ke vzdělání, byla trnitá. Jako syn živnostníků, narozený 1. června 1943 v Praze, ale od prvního týdne života žijící v Čelákovících, se musel do pracovního procesu zapojit jako dělník, navzdory tomu, že již od roku 1957, od svých čtrnácti let, byl členem muzejního kroužku a aktivně se podílel na jeho práci, při získávání sbírkových předmětů sběry a záchrannými výzkumy. Později již samostatně pracoval na přípravě podkladů, libret a vlastní realizaci numismatické (1960) a moderně pojaté historické (1967) a archeologické expozice (1970). Po ukončení základní školní docházky, kdy měl na vybranou hutě, doly nebo zemědělství, se přes známost rodičů dostal do TOSu, kde se vyučil soustružníkem. Po absolvování vojenské služby se v roce 1963 již do továrny nevrátil díky sehnané náhradě tehdejšíím předsedou MěNV, který o zájmech a práci Špačka v muzeu věděl, a tím mu umožnil nastoupit do Archeologického ústavu ČSAV, kde v letech 1963–1967 pracoval jako asistent, odkud společně s MUDr. Emanuelem Vlčkem přešel do Národního muzea v Praze. Tam mu pomáhal budovat nové založené antropologické oddělení, ze kterého však zanedlouho odešel do oddělení historické archeologie (1968–1972). V Archeologickém ústavu také začal při zaměstnání studovat střední školu, kterou v Praze ve Vršovicích zakončil maturitou v roce 1968. Z obou institucí vyjížděl na záchranné archeologické výzkumy a hlavně se zajímal o Čelákovice a jejich okolí. V polovině roku 1966 byl pověřen výzkumem čelákovického kostrového pohřebiště, které interpretoval jako pohřebiště s projevy vampyrismu a kolem kterého se

v poslední době v semináři doc. PhDr. Zdenka Smetánky, CSc. rozvinula ryze hypotetická a dosud vědecky nově neověřená teorie, že se nejedná o vampýry, ale o pohřebiště čelákovických odsouzcenců k trestu smrti. V době působení v oddělení historické archeologie NM začal jubilant dálkově studovat prehistorii, pomocné vědy historické a muzeologii na UK v Praze (1971–1973 a 1977–1979).

Na konci roku 1971 Jaroslav Špaček odpověděl na vypsání konkurzní řízení na místo ředitele muzea v Čelákovících. I přes politické skraloup z roku 1970, kdy v muzeu ještě jako člen muzejního kroužku připravil výstavu na téma kosmonautiky *Fantazie a skutečnost*, dva dny po zahájení okamžitě uzavřenou, prošel konkurzním řízením vítězně a tak dne 1. března 1972 nastoupil do Městského muzea v Čelákovících jako ředitel a archeolog. Vystěhoval z budovy do náhradních prostor tehdy cca patnáctitisícovou sbírku a začal provádět archeologicko-historický a stavebně historický průzkum, na základě kterého byla projektová dokumentace zpracovaná pod vedením Ing. M. Hnáta ze Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze průběžně korigována. V listopadu 1972 zahájené stavební práce na severním traktu Tvrze, jí po deseti letech navrátily její goticko-renesanční podobu, v jaké ji známe dnes. Při tom všem vedl Jaroslav Špaček několikrátě záchraně archeologické výzkumy při stavbě dálnice u Mochova, v Toušeni a mimo to další drobné výzkumy, prováděl osvětovou činnost a instaloval výstavy, z nichž připomenu alespoň ty, které považuji za významné. Byly to: *Minulost a budoucnost čelákovické Tvrze* (1976), *Dvě desetiletí archeologického výzkumu* (1977) a *Zaniklá lokalita Opočno u Staré Boleslavi* (1978). V nově postaveném objektu na nádvoří Tvrze, v plánované výstavní síni, byla proti vůli ředitele, pracovníky muzea v Brandýse nad Labem připravena a v listopadu 1974 zpřístupněna tehdy povinná muzejní expozice *Dělnické hnutí a budování socialismu v okrese Praha-východ*. Od svého nástupu jubilant formuloval koncepci budoucího muzea, kterou publikoval v roce 1976 v průvodci ke zmíněné výstavě *Minulost a budoucnost čelákovické Tvrze*, a kromě dalších, provedl dokonaly národopisný výzkum u posledních pamětníků čelákovického košíkářství, pokračoval ve sběru nářadí i dochovaných výrobků, jež se staly součástí budoucí expozice čelákovického košíkářství, a napsal studii *Košíkářství v Čelákovících*, otištěnou v časopise *Studie a zprávy* 1983–1984, Brandýs nad Labem 1986, s. 45–69. V době rekonstrukce areálu Tvrze (1972–1982), při četných pracích v rámci stavby pomáhali i někteří dobrovolní spolupracovníci muzea. Ředitel, který celou rekonstrukci zajišťoval, včetně dodavatelských firem, stavebního dozoru a v mnoha případech i stavebního materiálu, si jednou při zvedání těžkého břemene vážně poranil páteř a musel v lednu 1983 podstoupit operaci ve střešovičské nemocnici. Přes špatný zdravotní stav provedl se spolupracovníky muzea likvidaci okresní expozice dělnického hnutí, umístěné ve výstavní síni, a počátkem prosince již na jejím místě byla přístupná výstava. Za tu mu však byla z příkazu ONV udělena důtka. Od konce 70. let již také pracoval na libretu a scénářích nových archeologických a historických expozic.

V rekonstruované Tvrzi byly dne 21. června 1983 otevřeny nové expozice – archeologická, historická, přírodovědná a v objektu na nádvoří opět pracovníky brandýského muzea nově vytvořená expozice dělnického hnutí. Místo díky za vykonanou práci bylo rozhodnutím ONV Praha-východ a OV KSČ Praha-východ čelákovické muzeum dne 1. července 1983 proti vůli ředitele, všech jeho spolupracovníků, mnoha občanů i tehdejších představitelů MěV KSČ a MěNV v Čelákovících změněno v pobočku Okresního muzea Praha-východ se sídlem v Brandýse nad Labem. Ředitel Špaček byl jmenován jejím vedoucím, ale zároveň vykonával funkci okresního archeologa. Většina dobrovolných spolupracovníků, členů muzejního kroužku, za změněných podmínek odmítla další spolupráci. Nadále byl činným jen čtyřlístek Jaroslavův, dotvořený z jeho nejbližších přátel: Jaroslav Špaček, Jaroslav Kosina, Jaroslav Matouš a Jaroslav Strach. Ze díseček výstav následně doby připomenu v roce 1987 uspořádanou výstavu *Multiply a grafika významného francouzského výtvarníka maďarského původu Viktora Vasarelyho* (1908–1997). Ta byla letos po jednadvaceti letech, v trochu jiném pojetí, znovu v muzeu instalována při příležitosti 100. výročí umělcova narození. Jaroslav byl také autorem expozic *Raný a vrcholný feudalismus* a *Pozdní feudalismus* otevřených v roce 1989 v Okresním muzeu Praha-východ v Brandýse nad Labem. V roce 1988 se v Čelákovících konala *XX. celostátní konference archeologů středověku*, připravená muzeem ve spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV v Praze.

V područí Okresního muzea v Brandýse nad Labem zůstalo čelákovické muzeum po dobu osmi let. Až 1. července 1990 se rozhodnutím vedení města muzeum stalo opět samostatným subjektem jako Městské muzeum v Čelákovících s archeologickou působností na cca 50 katastrech obcí v okolí Čelákovíc. Nastala na krátký čas radostnější éra muzejní práce. Byla zrušena expozice dělnického hnutí a síň ve dvorním objektu se stala sálem, kde bylo každoročně instalováno několik krátkodobých a jedna několikaměsíční výstava. Opět pro představu připomenu ty nejvýznamnější, jejichž autorem nebo spoluautorem byl Jaroslav Špaček: *700 let města Čelákovíc* (1990), mezi které se zařadila samostatná expozice *Čelákovické košíkářství* (1991), instalovaná v rodném domku malíře Čenka Jandy. Následovaly výstavy *50 let od tragické smrti Aloise Vašátka a českoslovenští letci na západní frontě* (1992), *Stará Boleslav, archeologický výzkum 1988–1994* (1994), instalovaná při příležitosti *XXVI. konference archeologů středověku*, konané po šesti letech opět v Čelákovících. V roce 1994 byla otevřena výstava *80 let vodárny v Káraném* podle scénáře J. Jáska a podle Špačkových scénářů výstavy *Papírová platiidla* (1995), *Čelákovicko ve výtvarném umění* (1996), ve Staroboleslavské bráně městského opevnění byla dne 29. září 1996 slavnostně otevřena expozice *Stará Boleslav – obraz dějin v archeologických a historických pramenech*, podle scénáře spoluautorů archeologických výzkumů I. Boháčové, J. Frolíka a J. Špačka. Zmíním ještě výstavy *15 let od rekonstrukce čelákovické Tvrze* (1997), a společně s autorem tohoto příspěvku *80. výročí vzniku Československé republiky* (1998), *Výtvarné a užitkové aspekty kamnových kachlí* (2001), následně v roce 2002 instalovaná spolu s kachli z Vysokého Mýta a okolí

v Regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě. Následovaly výstavy *100 let Městského muzea v Čelákovících* (2003), *Dřevorezby Dagmer Koverdinské-Novákové* (2004). Výsledky neobvykle zajímavých archeologických výzkumů i dovednost pracovníků laboratoře zdařile dokumentovaly výstavy *Výzkum raně středověkého pohřebiště v Zelenči* (2005), *Z archeologického výzkumu v Květnici* (2006), *Záchranný archeologický výzkum v areálu Zámku Jirny* (2007) a muzejní fond výstavy: *Novoroční přání a Obrazy Čenka Jandy*, přibližující atmosféru socialistickým budováním nenávratně zmizelých Čelákovíc (obě 2006), *Z muzejních sbírek*, představující zájemcům nové přírůstky (2007).

Autorsky či realizačně se muzeum prostřednictvím svých odborných pracovníků i sbírkového fondu podílelo např. na kolektivních výstavách: *Archeologické výzkumy středních Čech* (1991), *Středověké sklo v zemích Koruny české* (1995), *Slavníkovci a Přemyslovci* (Hradec Králové 1995), *Historie zvířat středního Polabí* (2000), *Bronzový věk v Podkrušnohoří a ve středních Čechách, Krajky ve sbírkách Městského muzea v Čelákovících a Amatérské umění v Čelákovících* (všechny v roce 2004), *Krajky z nových přírůstků muzea, Květnové dny 1945 v Čelákovících, Kameny z okolí i z dálek* (všechny tři v roce 2005), *Zima je, zima je ve spolupráci se Západočeským muzeem v Plzni* (2005), *Poslední Germáni v Čechách* (2007) ve spolupráci s muzeem v Příbrami, *Z dílny hudebních skladatelů* (2007) ve spolupráci s Muzeem české hudby.

Jaroslav Špaček prezentoval Městské muzeum v Čelákovících a jeho exponáty na celostátních a regionálních výstavách, jakými byly v roce 1997: *Rudolf II. a Brandýs nad Labem* (zámek Brandýs nad Labem), *Svatý Vojtěch* (Středočeské muzeum Roztoky u Prahy) a *František Volf – pedagog, spisovatel, editor, malíř* (Třeboň), *Svatý Václav* (ZČM Plzeň 1999), *Svědectví dávných dob – 950. výročí založení obce Zápy* (Zápy 2002), *17 století českého granátu* (Praha – Lobkovický palác 2002), ale též na výstavách mezinárodních *Die Elbe ein Lebenslauf* (Dráždany, Hamburk, Praha 1992–1993), *Europas Mitte um 1000* (Budapest, Berlin, Mannheim, Praha, Bratislava 2000–2002), *Krajky ze sbírek Městského muzea v Čelákovících* (Beauchamp, Francie 2004), *Celti dall cuore dell'Europa all'Insubria* (Varese, Itálie 2004).

Jak jste poznali z předchozího výčtu výstav, je Jaroslav Špaček nesmírně pracovitý a rádius jeho odborných zájmů neobvykle široký. Je to dáno i tím, že téměř celá dvě desetiletí byl jako odborný pracovník v muzeu sám a musel obsáhnout celou oblast všech pomocných věd historických i vědomostmi, které získal studiem na Filosofické fakultě UK v Praze. Zvládl to dokonale a zaslouží si za to náš obdiv i úctu. I jeho paměť je obdivuhodná, vše co kdy dokumentoval fotograficky, v poznámkách, vše co získal do muzejních sbírek si uchovává v paměti včetně toho, kde je předmět uložen a právě to mu umožňuje pohotově vybrat exponáty pro výstavy, přednášky, psát o nich články a studie i přehledné práce slovníkové. Široká je jeho činnost publikační nejen v odborných časopisech (viz Dragoun 2008, s. 153–156), ale i v regionálním tisku, zejména ve *Zpravodaji města Čelákovíc* a ve skládačkách, vydávaných k výstavám. Jeho články a studie zahrnují pravěkou, protohistorickou, historickou i novověkou archeologii, historii, numismatiku, heraldiku, sfragistiku, výtvarné umění profesionální i lidové a literaturu, etnografii, o čemž svědčí poradenská činnost při práci na prvním a autorská spolupráce na druhém svazku *Hlasu domova*. Z ediční činnosti Jaroslava Špačka zmíním vydání děl: E. Vlasáka a kolektivu *Polabské město Čelákovice. Stručné dějiny* (1990), J. Vyskočila *Stručný slovník duchovní hudby* (1992), L. Skružného *Atributy vybraných biblických postav, světců a blahoslavených* (1996), V. Loydy *Hlas domova 1 – Antologie našeho Polabí* (1996), V. Loydy a J. Špačka *Hlas domova 2 – Výtvarné umění a architektura našeho Polabí* (2000), sborníků *Historické sklo 1, 2, 3 a 4* (1991, 2000, 2003 a 2007), sborníku *100 let Městského muzea v Čelákovících* (2004), vydání *Kroniky města Čelákovíc, díl I. (1857–1939) a díl II. (1940–1947)*, *Čelákovice 2006 a 2007*. Řadu let byl členem redakční rady místního zpravodaje, zasedá v redakcích *Středočeského vlastivědného sborníku* a sborníku *Historické sklo*. Aby zvládl veškerou administrativní, ediční, publikační, expoziční a výstavní činnost, odchází z muzea téměř denně v pozdních večerních hodinách. Je to pochopitelné, protože při omezení finančních prostředků na činnost muzea, realizuje výstavy poté, co si převážně sám zvětší informativní texty, provede výtvarné řešení panelů, vytvoří pozvánky, průvodce výstavou i popisky k jednotlivým vystavovaným předmětům. A tak bez uzardění mohl říci, že Jaroslav Špaček za 35 let řízení muzea vybudoval z malého Městského muzea v Čelákovících vpravdě muzeum regionální, ale bez tohoto přídomek.

Za obec archeologů, nejen středověku, a čtenou obec českých, moravských a slezských muzejníků mu přejí pevně zdraví, ještě pevnější nervy a mnoho úspěchů a sil v úsilí o zachování Městského muzea v Čelákovících na úrovni, kterou mu za 36 let usilovné práce vtiskl. A hlavně, abyste se s ním ještě mnoho, mnoho let setkávali na konferencích archeologů středověku v plné svěžesti a aktivitě jemu vlastní. Nechce se ani věřit, že muži s jemně prošeďivými skráněmi je už 65 let.

Ludvík Skružný

Literatura biografická, věnovaná Jaroslavu Špačkovi:

Autor. kol: Who is...? v České republice. Životopisná encyklopedie předních žen a mužů České republiky.

Dodatkové dílo. Zug 2003, Heslo: Jaroslav Špaček, s. 1168.

Burda, M.: Ministr kultury ČR udělil medaili Artis Bohemiae Amicis. In: Špaček, J., ed.: Sborník 100 let Městského muzea v Čelákovících, Čelákovice, 2004, s. 56.

Dragoun, Zd.: Jaroslav Špaček pětadesátiletý, AR LX, 2008, s. 152, připojena výběrová bibliografie 121 titulů, s. 153–156.

- Hrala, J.*: Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas. Band III – Addenda – Jan Filip. Praha 1998. Heslo: Jaroslav Špaček, s. 314.
- Kapal, V.*: Ředitel muzea slaví pětadesátiny. Polabský týdeník TOK IX/22 ze dne 28. května 2008.
- Kašparovi B. a J.*: Jaroslav Špaček jubilující. Zpravodaj města Čelákovic 8/2008, s. 8.
- Sborník 100 let: 100 let Městského muzea v Čelákovících*, Čelákovice, 2004, s. 579–580.
- Koukal, J., Špatenka, P., Vaniček, J.*: Sametová revoluce neproběhla jen v Praze. Polabský týdeník TOK I/0 ze dne 20. 12. 1999, s. 6.
- (lok)*: Ministr vyznamenal ředitele muzea. Polabský týdeník TOK IV/46 ze dne 12. 11. 2003, s. 1.
- Lokaj, O.*: Důstojná oslava v muzeu se blíží ke konci. Polabský týdeník TOK IV/48 ze dne 26. 11. 2003, s. 5.
- Loyda, V.*: Hlas domova. Antologie našeho Polabí. Čelákovice – Brandýs n. L. 1996. Heslo: Jaroslav Špaček, s. 77–78.
- Loyda, V.*: Jaroslav Špaček – život zasvěcený vykopávkám. Polabský týdeník TOK IV/22 ze dne 28. 5. 2003, s. 6.
- Sklenář, K.*: Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2005. Heslo: Jaroslav Špaček, s. 573–574.
- Skružný, L.*: „15 let od rekonstrukce Tvrze“ v Městském muzeu v Čelákovících. Zpravodaj města Čelákovíc, červenec–srpen 1997, s. 7–8.
- Skružný, L.*: Dvě výročí spjatá s Městským muzeem v Čelákovících. 99 let existence muzea a Jaroslav Špaček 30 let ředitelem muzea. Muzejní a vlastivědná práce 40 a ČSPS 110, 2002, s. 165–170.
- Skružný, L.*: Udělení medaile „Artis Bohemicae Amicis“ řediteli Městského muzea v Čelákovících, Klánovický zpravodaj 2003/prosinec.
- Špaček, J., Skružný, L.*: 100 let od založení Městského muzea v Čelákovících. In: sborník 100 let Městského muzea v Čelákovících, Čelákovice 2004, s. 13–55.